

Cauzele care înlătură caracterul contravențional al faptei.

Mocanu Nicoleta,
studentă, anul I, zi.
Facultatea Drept, USEM.
Spînu Igor,
doctor în drept, conf. univ., USEM.

Rezumat:

Cauzele care înlătură caracterul contravențional al unei fapte, într-un sens larg sunt circumstanțe sau situații prevăzute de lege care determină absența răspunderii contravenționale pentru o anumită faptă săvârșită, inclusiv, existența unei cauze de justificare, aplicarea unei amnistii, prescripția dreptului de a sancționa contravenția sau situația de fapt care exclude caracterul ilicit al faptei. Respectiv, potențialele cauze care pot înlătura caracterul contravențional al faptei sunt următoarele, și anume: legitima apărare, starea de extremă necesitate, constrângerea fizică și /sau psihică, riscul întemeiat și cazul fortuit. Aceste cauze reflectă principiile de bază ale dreptului penal și contravențional, inclusiv proporționalitatea sancțiunilor și responsabilitatea individuală.

Cuvinte cheie: Caracterul contravențional, lege, răspundere contravențională, faptă, cauză de justificare, amnistie, sancțiune.

Summary:

The causes that remove the contravenational nature of a deed, in a broad sense, are circumstances or situations provided by law that determine the absence of contravenational liability for a certain deed committed, including, the existence of a justifying cause, the application of an amnesty, the prescription of the right to sanction the contravention or the factual situation that excludes the illegal character of the act. Respectively, the potential causes that can remove the contravenational character of the deed are the following, namely: legitimate defense, state of extreme necessity, physical and/or mental coercion, justified risk and fortuitous event. These cases reflect the basic principles of criminal and misdemeanor law, including proportionality of sanctions and individual responsibility.

Key words: Contravenational character, law, contravenational liability, deed, cause of justification, amnesty, sanction.

Introducere

Caracterul contravențional al faptei reprezintă o caracteristică sintetică a faptei comise, care derivă din îndeplinirea aspectelor esențiale care definesc contravenția.

La rândul său, contravenția reprezintă *fapta – acțiunea sau inacțiunea – ilicită, cu un grad de pericol social mai redus decât infracțiunea, săvârșită cu vinovăție, care atentează la valorile sociale ocrotite de lege.*[1]

Caracterul contravențional al unei fapte săvârșite de o persoană depinde de îndeplinirea anumitor trăsături esențiale prevăzute în Codul Contravențional al Republicii Moldova. Dacă una dintre aceste trăsături esențiale lipsește, fapta respectivă

nu poate fi considerată contravențională și, prin urmare, persoana dată nu poate fi trasă la răspundere contravențională pentru acea faptă în cazul respectiv.

Cauzele care pot înlătura caracterul contravențional al unei fapte comise sunt situații sau condiții care, conform legii, fac imposibilă realizarea eficientă a anumitor aspecte esențiale ale acelei fapte în momentul săvârșirii ei. Aceste cauze sunt considerate abateri de la norma obișnuită, evenimente excepționale care pot schimba interpretarea legală a caracterului ilicit al faptei, explicând astfel de ce legea permite eliminarea caracterului contravențional al unei astfel de fapte în aceste circumstanțe.

Cauzele care înlătură caracterul contravențional al faptei sunt acele stări, împrejurări, situații, condiții prevăzute de lege a căror existență în timpul comiterii faptei face imposibilă realizarea uneia dintre trăsăturile esențiale ale contravenției: caracterul antisocial, ilicitul, culpabilitatea și penalitatea să devină imposibilă. În toate cazurile de întrunire a trăsăturilor nominalizate suntem în prezența unei contravenții, care, desigur, atrage după sine răspunderea contravențională.[2]

Excepție de la principiul general o efectuează cazurile prevăzute expres de lege. Astfel, art. 19 din CC al RM prevede:

Se consideră cauze care înlătură caracterul contravențional al faptei:

- a) – abrogat;
- b) legitima apărare;
- c) starea de extremă necesitate;
- d) constrângerea fizică și/sau psihică;
- e) riscul întemeiat;
- f) cazul fortuit.[3]

Vechiul Cod al Contravențiilor Administrative al Republicii Moldova prevedea doar trei cauze care înlătură caracterul ilicit al faptei și anume următoarele:

- 1) Extremă necesitate (art. 17 CCA);
- 2) Legitima apărare (art. 18 CCA);
- 3) Iresponsabilitatea.[4]

În literatura română de specialitate este specificat că, în art. 11 alin. (1) din Ordonanța Guvernului României nr.2/2001 privind regimul juridic al contravențiilor se prevăd expres o serie de cauze care înlătură caracterul contravențional al faptei: în cazul legitimei apărări, stării de necesitate, constrângerii fizice sau morale, cazul fortuit, iresponsabilității, beției involuntare complete, erorii de fapt, precum și infirmității dacă are legătură cu fapta săvârșită, iar în alineatul următor se prevede că, minorul care nu a împlinit 14 ani nu răspunde contravențional. Aceste cauze se constată numai de către instanța de judecată.[5]

În literatura rusă de specialitate, la fel este afirmat despre cauzele care înlătură caracterul contravențional al faptei și anume că aceasta sunt fapte juridice prevăzute de legislația Federației Ruse, care sunt asemănătoare contravențiilor administrative:

- Extrema necesitate;
- Iresponsabilitatea;
- Persoana care a săvârșit fapta nu a ajuns la vârsta la care apare răspunderea.

Legitima apărare.

Dreptul fiecărui individ la viață și integritate fizică și psihică este fundamental, fiind consacrat și în articolul 24 al Constituției Republicii Moldova „*Statul garantează fiecărui om dreptul la viață și la integritate fizică și psihică*”.[6] Totuși, statul nu poate asigura în întregime protecția fiecărui individ în mod individual, de aceea este necesară garantarea unor mijloace de autoapărare, prin intermediul cărora fiecare individ să poată să se apere împotriva unor atacuri îndreptate împotriva vieții, sănătății, proprietății sau să apere interesele legitime ale altor persoane de atacuri social periculoase.

Conform art. 21 din Codului Contravențional al RM „*Este în stare de legitimă apărare persoana care săvârșește o faptă pentru a respinge un atac direct, imediat, material și real, îndreptat împotriva sa, împotriva unei alte persoane sau împotriva unui interes public*”.[7]

Altfel spus, o contravenție săvârșită în stare de legitimă apărare se referă la situația în care o persoană comite o acțiune care, în mod normal, ar fi considerată o contravenție sau o încălcare a legii, dar este justificată de necesitatea de a se apăra împotriva unei amenințări iminente la adresa vieții, sănătății, proprietății sau intereselor legitime ale sale sau ale altor persoane. În astfel de cazuri, legea poate recunoaște faptul că persoana a acționat în mod legitim pentru a-și proteja interesele.

Important este că, în opinia autorilor, în cadrul legitimei apărări, dacă victima s-a apărat corect și proporțional – daunele sau prejudiciile aduse atacatorului pot fi și mai mari decât cele care intenționa atacatorul să le aducă victimei! [8]

Deci, pentru ca legitima apărare să constituie o cauză de înlăturare a caracterului contravențional al faptei și a răspunderii contravenționale, ea trebuie să întrunească anumite condiții, și anume:

1. Existența atacului direct, imediat, material și real;
2. Prejudiciul să fie adus atacatorului;
3. Să nu fie depășite limitele legitimei apărări.

După cum putem observa ***prima condiție*** se referă la atac.

Un atac reprezintă o agresiune sau o acțiune violentă a unei persoane îndreptată împotriva unei valori sociale protejate de lege, cum ar fi viața, sănătatea individului sau a interesului public. Apărarea se consideră legitimă dacă atacul este direct, imediat, material și real. Ea trebuie întreprinsă nemijlocit pentru respingerea atacului.

Atacul direct se referă la acțiuni care vizează direct valorile protejate de legea contravențională. Totuși, atacul nu este considerat direct atunci când nu există circumstanțe care să creeze un pericol real pentru valorile sociale ale subiectului asupra căruia este îndreptat atacul.

Atacul este imediat în cazul în care acesta sa dezlănțuit și se află în curs de desfășurare. Acesta se consuma odată cu încetarea agresiunii. Dacă atacul nu a fost declanșat dar cuvintele gesturile, demonstrarea diverselor unelte etc. indică obiectiv că atacul va începe, fapta cade sub incidența legitimei apărări. [9]

Atacul este considerat material atunci când este utilizată forța fizică sau diverse instrumente care sunt capabile să producă o modificare în substanța fizică a valorilor sociale protejate de lege. În schimb, atacul verbal sau scris, precum insultele sau șantajul, nu este considerat atac material.

Atacul este considerat real atunci când există un pericol obiectiv, nu doar perceput subiectiv de persoană. Acesta se finalizează când amenințarea încetează și nu mai există pericol pentru valorile protejate de lege.

În legătură cu **a doua condiție** a legitimei apărări, este clar că doar persoana care inițiază atacul poate suporta prejudicii, nu și alte persoane aflate în preajmă.

A treia și ultima condiție a legitimei apărări presupune că apărarea nu trebuie să depășească limitele necesare. Depășirea acestor limite survine atunci când răspunsul la atac nu este proporțional cu pericolul inițial. Apărarea trebuie să fie adecvată și proporțională cu gravitatea atacului pentru a fi considerată legitimă. Deși proporționalitatea nu implică neapărat similitudine perfectă între fapte, aceasta nu exclude această posibilitate. Totuși, nu există limite concrete, deoarece fiecare situație de legitima apărare are particularitățile sale, care pot varia în funcție de caracteristicile individuale ale persoanelor și circumstanțele în care a avut loc fapta.

Pentru a exemplifica legitima apărare, luăm în considerare situația unui taximetrist care se află noaptea în stație și este atacat de doi infractori care încearcă să-l jefuiască și să-i fure mașina. În timpul atacului, taximetristul claxonează și strigă după ajutor de la cetățeni. Deși acest lucru poate tulbura liniștea locuitorilor din zonă, nu va fi considerat o contravenție, deoarece acțiunile sale sunt justificate în cadrul stării de legitimă apărare.

Starea de extremă necesitate.

Starea de extremă necesitate este o situație excepțională în care o persoană este confruntată cu o alegere dificilă între respectarea legii și protejarea unui interes superior, cum ar fi salvarea vieților sau prevenirea unui rău grav. Aceasta implică o urgență imediată și o imposibilitate reală de a respecta legea într-o situație de criză. Pentru a fi recunoscută ca o apărare validă în fața legii, starea de extremă necesitate trebuie să fie proporțională cu pericolul iminent și să nu poată fi evitată prin alte mijloace rezonabile.

Definiția legală a stării de extremă necesitate este dată în art.22 din Codul Contravențional al RM „Este în stare de extremă necesitate persoana care săvârșește acțiuni pentru a salva viața, integritatea corporală ori sănătatea sa, precum și viața, integritatea corporală ori sănătatea unei alte persoane, un bun prețios al său ori al unei alte persoane, sau interesele publice de la un pericol grav iminent, care nu poate fi înlăturat altfel”. [10]

Articolul 2.7 din Codul de Infrațiuni Administrative al Federației Ruse prevede că nu este o infracțiune administrativă ca o persoană să provoace prejudicii intereselor protejate legal într-o stare de extremă necesitate, adică să elimine un pericol care amenință direct drepturile acelei persoane sau ale altor persoane. [11]

Nu este în stare de extremă necesitate persoana care în momentul când a săvârșit fapta și-a dat seama că pricinuieste urmări vădit mai grave decât cele care s-ar fi putut produce dacă pericolul nu era înlăturat.

Pentru existența extremei necesități se cer întrunite cumulativ următoarele condiții:

1. Cu privire la pericol:

- Să fie iminent, adică inevitabil cu producerea sa, excluzând măsurile de preîntâmpinare a acestora;

- Să fie real și vădit, adică nu trebuie să fie o simplă bănuială sau impresie subiectivă a făptuitorului că se va declanșa o amenințare efectivă;
- Să amenințe anumite valori sociale ocrotite de lege;

2. *Cu privire la atacul de salvare:*

- Să fie o faptă prevăzută de legea contravențională;
- Să fie singurul mijloc de înlăturare a pericolului;

3. *Cu privire la corelația dintre pericol și actul de salvare:*

- Actul de salvare să nu producă urmări vădit mai grave decât valoarea salvată;
- În cazul unor urmări vădit mai grave produse prin actul de salvare decât cele puse în pericol, făptuitorul, în momentul comiterii contravenției, să nu-și fi dat seama că pricinuieste urmări vădit mai grave.[12]

Constrângerea fizică și/sau psihică.

Constrângerea fizică și/sau psihică se referă la exercitarea unei presiuni sau a unei influențe asupra unei persoane, fie prin forță fizică sau manipulare psihologică, în scopul de a controla sau de a influența comportamentul sau deciziile acelei persoane în moduri care nu sunt în interesul său sau care îi afectează negativ bunăstarea și libertatea. Este considerată o formă de abuz și poate avea consecințe grave pentru victimele implicate.

În art. 23 la alin.(1) din Codul Contravențional al RM se menționează „*Nu constituie contravenție fapta prevăzută de prezentul cod săvârșită din cauza unei constrângeri fizice căreia persoana nu i-a putut rezista și care nu putea fi înlăturată în alt mod.*”.[13] Respectiv la alin.(2) se prevede: „*Nu constituie contravenție fapta, prevăzută de prezentul cod, săvârșită din cauza unei constrângeri psihice exercitată prin amenințare cu un pericol iminent, pentru sine ori pentru o altă persoană, care nu putea fi înlăturat în alt mod.*”.[14]

Constrângerea fizică se referă la utilizarea forței sau amenințării cu violența pentru a controla, domina sau manipula o altă persoană. Aceasta poate include lovirea, încătușarea, restricționarea mișcării sau alte forme de agresiune fizică. Este o formă de abuz care poate cauza traume fizice și emoționale și poate avea consecințe grave pentru victimele implicate.

Pentru a fi vorba de constrângere fizică, este necesar să fie întrunite următoarele condiții:

- a) Constrângerea fizică la care este supusă persoana să fie de așa natură încât ultima să nu-i poată rezista;
- b) Fapta săvârșită sub constrângere să fie prevăzută și sancționată drept contravenție de legea contravențională;
- c) Constrângerea fizică exercitată de o altă persoană să fie de natură a paraliza libertatea de voință și acțiune a făptuitorului.

Constrângerea psihică implică utilizarea manipulării, intimidării, controlului emoțional sau a altor tactici non-fizice pentru a controla sau influența comportamentul, gândirea sau deciziile unei persoane. Aceasta poate include amenințări verbale, insulte, izolare socială, controlul informațiilor și alte forme de abuz emoțional sau psihologic. Constrângerea psihică poate avea efecte devastatoare asupra sănătății mentale și emoționale a unei persoane și poate fi la fel de dăunătoare ca și constrângerea fizică.

Pentru existența constrângerii psihice trebuie să fie întrunite următoarele condiții:

- a) Asupra psihicului făptuitorului să se exercite o acțiune de constrângere de către o altă persoană printr-o amenințare gravă cu un pericol;
- b) Pericolul să nu poată fi înlăturat în alt mod decât săvârșind contravenția;
- c) Sub imperiul constrângerii psihice persoana să săvârșească o contravenție.

Riscul întemeiat.

Conform art. 24 alin. (2) din Codul Contravențional al RM „*Se consideră întemeiat riscul fără de care scopul socialmente util nu a putut fi atins, iar persoana care a riscat a luat măsuri de prevenire a cauzării de daune intereselor ocrotite de lege*”. [15]

Astfel, potrivit art. 24 CC RM, riscul se va considera întemeiat numai în cazul în care:

- Scopul socialmente util nu putea fi atins fără acțiunile (inacțiunile) însoțite de risc;
- Persoana care a riscat a luat (a epuizat) toate măsurile de prevenire a cauzării de daune intereselor ocrotite de legea contravențională.

Riscul se consideră neîntemeiat, dacă:

- era cu bună-știință îmbinat cu primejdia pentru viața unei persoane;
- conținea amenințarea de a provoca un dezastru ecologic;
- conținea amenințarea de a provoca un dezastru social;
- scopul socialmente util putea fi atins prin alte mijloace și acțiuni care nu presupuneau risc;
- persoana care a riscat nu a luat toate măsurile pentru a proteja interesele și valorile ocrotite de legea contravențională;
- persoana a riscat pentru a-și atinge scopurile personale.

Cazul fortuit.

Cazul fortuit este o împrejurare imprevizibilă care determină producerea unei consecințe fără ca vreunei persoane să i se poată imputa vinovăția.

În art.25 din Codul Contravențional al RM se menționează că dacă o faptă nu poate fi prevăzută în mod rezonabil din cauza unor circumstanțe imprevizibile sau neanticipate, aceasta nu poate fi considerată o contravenție. Este o prevedere care ține cont de cazurile în care o persoană nu poate fi responsabilizată pentru acțiunile sale din cauza unor circumstanțe excepționale sau imprevizibile.

Specific pentru cazul fortuit este faptul că acțiunea sau inacțiunea unei persoane produce un rezultat socialmente periculos datorită intervenției unei forțe a cărei apariție nu a putut fi prevăzută și care produce în fapt acel rezultat.

Imposibilitatea de prevedere a intervenției forței străine care a determinat producerea rezultatului socialmente periculos este generală și obiectivă și ține de limitele generale omenești ale posibilității de prevedere. [16]

Din prevederile legislației rezultă că, pentru prezența cazului fortuit, trebuie să existe următoarele condiții:

- a) Rezultatul faptei să fie consecința unei împrejurări imprevizibile;

b) Împrejurarea imprevizibilă să fi intrat în conjuncție cu fapta a cărei consecință a determinat-o;

c) Fapta care a produs rezultatul socialmente periculos, din cauza intervenirii împrejurării fortuite, să fie o faptă stipulată în legea contravențională.

În literatura de specialitate și legislația contravențională al altor state sunt prevăzute și alte cauze care înlătură caracterul contravențional (și cel infracțional) al faptei, cum ar fi:

- eroarea de fapt;
- infirmitatea;
- beția involuntară.

Concluzii

După toate cele menționate anterior putem afirma că cauzele care pot înlătura caracterul contravențional al unei fapte sunt variate și reflectă complexitatea relației dintre lege și realitatea socială. Interpretarea și aplicarea acestor cauze necesită profesionalism și atenție la detalii, având în vedere principiile de justiție și echitate care stau la baza regimului contravențional. Este important ca autoritățile și practicienii din domeniul juridic să fie familiarizați cu aceste cauze pentru a asigura o interpretare corectă și uniformă a legii contravenționale.

Necesitatea recunoașterii și aplicării cazurilor care înlătură caracterul contravențional al unei fapte este crucială pentru asigurarea justiției și echității în sistemul juridic. Aceste cazuri reflectă principiile fundamentale ale dreptului penal și contravențional, cum ar fi proporționalitatea și responsabilitatea individuală.

Astfel, necesitatea acestor cazuri este esențială pentru garantarea unui sistem juridic echitabil și eficient, care să protejeze atât drepturile individuale, cât și interesele societății în ansamblu.

Bibliografie:

1. Codul Contravențional al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr.218-XVI din 24.10.2008. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.3-6/15 din 16.01.2009. Actualizat la 15.01.2024 ; art.10.
2. Guțuleac V. , Comerțcaia E. Drept Contravențional: Note de curs. Ediția a II-a – revizuită și actualizată – Chișinău 2016, p.66.
3. Codul Contravențional al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr.218-XVI din 24.10.2008. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.3-6/15 din 16.01.2009. Actualizat la 15.01.2024 ; art.19.
4. Orlov M., Belecciu Șt.. Drept Administrativ. Chișinău: „Elena-V.I.” SRL, 2005, p. 169.
5. https://www.academia.edu/18646005/CAUZE_CARE_INLATURA_CARACTERUL .
6. Constituției Republicii Moldova, art.24.
7. Codul Contravențional al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr.218-XVI din 24.10.2008. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.3-6/15 din 16.01.2009. Actualizat la 15.01.2024 ; art.21.
8. <https://www.bizlaw.md/2017/02/26/ce-este-legitima-aparare-si-de-ce-unii-oameni-sunt-condamnati-penal-chiar-daca-se-aparau> .
9. Victor Guțuleac. Tratat de Drept Contravențional. Chișinău: 2009, p.116.

10. Codul Contravențional al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr.218-XVI din 24.10.2008. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.3-6/15 din 16.01.2009. Actualizat la 15.01.2024 ; art.22.
11. <https://www.google.com/amp/s/rulaws.ru/amp/koap/Razdel-I/Glava-2/Statya-2.7/>
12. Sergiu Furdui. Dreptul Contravențional. Chișinău: Cartier, 2005, p. 100.
13. Codul Contravențional al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr.218-XVI din 24.10.2008. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.3-6/15 din 16.01.2009. Actualizat la 15.01.2024 ; art.23 alin.(1).
14. Codul Contravențional al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr.218-XVI din 24.10.2008. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.3-6/15 din 16.01.2009. Actualizat la 15.01.2024 ; art.23 alin.(2).
15. Codul Contravențional al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr.218-XVI din 24.10.2008. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.3-6/15 din 16.01.2009. Actualizat la 15.01.2024 ; art.24 alin.(2).
16. <https://lege5.ro/Gratuit/gmytsnbvgu/contraventiecaz-fortuit> .